

AJALOO AINEKAVA

Kohustuslikud kursused

1. kursus „Üldajalugu“
2. kursus „Eesti ajalugu I (kuni 16. ja 17. sajandi vahetuseni)“
3. kursus „Eesti ajalugu II (kuni 19. sajandi lõpuni)“
4. kursus „Lähiajalugu I – Eesti ja maailm 20.sajandi esimesel poolel“
5. kursus „Lähiajalugu II – Eesti ja maailm 20. sajandi teisel poolel“
6. kursus „Lähiajalugu III – 20. sajandi arengu põhijooned: Eesti ja maailm“

Valikkursused

1. „Tsiivilisatsioonide arenguteooriad“
2. „Rahvuskeskse tsivilisatsiooni areng Vestfaali rahust külma sõjani“

Õppeaine kirjeldus ja õpetuse eesmärgid

Ajalooõpetus aitab õpilasel omandada kultuuriruumis ja ajaloolises keskkonnas orienteerumiseks vajalikke teadmisi ja oskusi ning teadvustada ja analüüsida minevikunähtuste muutlikkust, tõlgendatavust, omavahelisi seoseid ning seoseid tänapäevaga. Käsitletakse inimeste igapäevaelu ja maailmapilti, ühiskonna, kultuuri ja mõtteviisi, sh väärtushinnangute muutumist ning ajaloolisi isikuid ja sündmusi nii enda kui ka teiste vaatenurgast lähtuvalt.

Gümnaasiumi ajalooõpetuse kursuste järjekord on kronoloogilis-temaatiline, st ajaloolisi probleeme käsitletakse kronoloogilist järgnevust silmas pidades. Eesti ajaloo kursuste suurte teemablokkide ees on vastavad üldajaloo teemablokid.

Ajalooõpetusel on kronoloogiline, poliitiline, majanduslik, sotsiaalne, kultuuriline ja ideede dimensioon. Erinevaid teemasid õppides võib rõhk olla kõigil võrdselt või mõnel nimetatutest.

Gümnaasiumi ajalooõpetuses tähtsustatakse probleemikeskset käsitlust, analüüsides hinnanguid ja tõlgendusi erinevast seisukohast lähtuvalt. Mõistmaks, et ajalookirjutamine sõltub ajast ning ajalooürija seisukohast, kujundatakse kriitilist suhtumist erinevatesse mõtteviisidesse, võrreldakse ajaloosündmuste ja -nähtuste käsitlemist eri allikates ning hinnatakse allikate usaldusväärsust.

Ajalooõpetuses väärtustatakse kultuurilist mitmekesisust ning kujundatakse mõistmist, et mitmekesisus on ühiskonna rikkus ja arengu tingimus. Teadvustatakse õppija rolli kultuuripärandi säilitajana ning edasikandjana. Ajalooõpetus toetab õppija enesemääratluse kujunemist ja võimet asetada end kellegi teise olukorda, vaadelda maailma kellegi teise seisukohast lähtudes.

Õppijat suunatakse arutluse ja analüüsi kaudu looma seoseid ja tegema järeldusi, kujundama isiklikku suhtumist ning põhjendama seda argumenteeritult. Kriitilise mõtlemise kujundamiseks käsitletakse erinevaid allikaid jt õppetekste, mis annavad ajaloosündmustele hinnangu erinevast seisukohast lähtuvalt. Ajaloo probleemide analüüsimise kaudu rikastub väärtussüsteem, kujuneb rahvuslik ja kultuuriline identiteet, sallivus ja pooldav suhtumine demokraatlikesse väärtustesse, areneb õpilase ajalooline mõtlemine ning rikastub ajalooteadvus.

Ajalooõpetuse kaudu kujundatakse erinevaid oskusi:

1. ajas orienteerumise oskus; oskus leida, analüüsida ja mõista seoseid ning mõtestada ajaloolise keskkonna kujunemist;
2. ajalooalaste mõistete tundmine ja kontekstis kasutamine; oskussõnavara laienemine;
3. ajalooalaste küsimuste esitamine ning neile vastates erinevate lahenduste pakkumine;
4. funktsionaalne kirjaoskus, kriitiline mõtlemine, arutlusoskus, järelduste tegemine ja seoste loomine ning oma seisukoha kujundamine ja põhjendamine;
5. empaatia, oskus asetada end kellegi teise olukorda ajastut arvestades, koostöö- ja konfliktilahendusoskus;
6. allikaanalüüs ja töö ajalookaardiga, info leidmine erinevatest teabeallikatest, selle kasutamine, kriitiline hindamine ja analüüsimine, allika usaldusväärsuse hindamine;
7. suuline ja kirjalik eneseväljendus, referaadi ja ajalooalase uurimistöö koostamine, IKT vahendite kasutamine info hankimiseks ning oma töötulemuste esitlemiseks.

Gümnaasiumi ajalooõpetusega taotletakse, et õpilane:

1. tunneb huvi mineviku vastu ja teadvustab enda võimalusi mineviku uurijana ning ajaloo osalejana, määratleb end oma rahva liikmena, eurooplasena ja maailmakodanikuna;
2. tunneb ajalugu ajastut iseloomustavate sündmuste, protsesside, vaimulaadi ja isikute kaudu;
3. mõistab ajaloo sündmuste ja protsesside põhjuse-tagajärje, sarnasuse-erinevuse, järjepidevuse olemust ning erineva tõlgendamise põhjusi, võtab oma seisukohti kujundades arvesse ajastu konteksti;
4. väärtustab kultuurilist mitmekesisust ning mõistab seda ühiskonna rikkuse ja arengu eeldusena, teadvustab oma võimalusi kultuuripärandi säilitajana ning edasikandjana;
5. leiab ja analüüsib kriitiliselt ajaloo teavet sisaldavat infot, hindab allikate usaldusväärsust ning kasutab erinevaid teabeallikaid eesmärgipäraselt;
6. mõistab ja tunnustab inimeste, vaadete ja olukordade erinevusi, kujundab ning põhjendab oma seisukohta, analüüsib ja hindab oma tegevust ning näeb ja korrigeerib oma eksimusi;
7. teab ja kasutab kontekstis ajaloo põhimõisteid ning eristab ajaloo fakti tõlgendusest ja arvamusest;
8. tunneb ja kasutab erinevaid õpivõtteid, tekstiliike, infokanaleid ja IKT vahendeid, väljendab oma teadmisi ja oskusi suuliselt ja kirjalikult ning kaitseb argumenteeritult oma seisukohta.

Läbivad teemad ja ainetevaheline lõiming

Läbivad teemad:

- 10. klassis: keskkond ja jätkusuutlik areng; teabekeskond; kultuuriline identiteet; väärtused ja kõlblus
- 11. klassis: tervis ja ohutus; kultuuriline identiteet; väärtused ja kõlblus
- 12. klassis: elukestev õpe ja karjääri planeerimine; teabekeskond; kultuuriline identiteet; väärtused ja kõlblus

Lõiming:

Eesti keel – suutlikkus väljendada ennast selgelt ja asjakohaselt nii suuliselt kui ka kirjalikult, lugeda ja mõista erinevaid tekste; kasutada kohaseid keelevahendeid ja sobivat stiili ning ainealast sõnavara ja väljendusrikast keelt, järgida õigekeelsusnõudeid. Lisaks tähtsustuvad teksti kriitilise analüüsi oskus, meediakirjaoskus, info hankimine ja selle kriitiline hindamine, tööde vormistamine ning autoriõiguse kaitse.

Kirjandus – ajalooline romaan, vastavad teemad ilukirjanduses.

Võõrkeeled – teadmised erinevatest kultuuridest ja traditsioonidest, oma kultuuri ja teiste kultuuride erinevuste mõistmine ning lugupidamine teiste keelte ja kultuuride vastu; suhtlemine mitmekultuurilises ühiskonnas; võõrkeeleoskus.

Geograafia – kaardilugemisoskus; geograafilise asendi ja looduskeskkonna mõju inimühiskonna arengule, inimese areng ja rahvastikuprotsessid; majanduse ressursid; ühiskonna jätkusuutlikkus, säästlik tarbimine, üleilmastumine, globaalprobleemide, sh keskkonnaprobleemide märkamine, mõistmine ning jätkusuutliku ja vastutustundliku, sh loodushoidliku eluviisi väärtustamine.

Ühiskonnaõpetus – tehnika ja tootmise arengu seos muutustega ühiskonnas; tööturg, kutseuunitlus ja karjääri planeerimine; oskus hinnata tehnoloogia rakendamisega kaasnevat võimalusi ja ohte; mõista tehnoloogia nüüdisaegseid arengutrende ning tehnoloogia ja teaduse omavahelisi seoseid.

Kunst – Eesti, Euroopa ja erinevate maailma rahvaste kultuuri teemade käsitlemine ja kultuuriloomingu väärtustamine, iluhinnangute muutumine ajas; esteetiline areng ja eneseteostus, rahvakultuur, loominguline eneseväljendusoskus.

Matemaatika – statistilise materjali töötlemise oskus.

Digitaalne keskkond: Kogu õppes kasutatakse nüüdisaja tehnoloogilisi vahendeid, sh IKT võimalusi, arvestades kasutatava tarkvara legaalsust, interneti ja IT turvariske ning küberkuritegevust (riigiportaal, e-teenused, omavalitsus- ja riigiasutuste kodulehed, teabepäring, õigusaktid internetis). Nii omandab õpilane teabe ja tehnoloogia kasutamise oskuse, mille vajadus tänapäeva maailmas pidevalt kasvab.

Õpitulemused gümnaasiumi lõpus

Gümnaasiumi lõpetaja:

1. tunneb ajalooliste ajastute iseloomulikke tunnuseid ja vaimulaadi, Eesti ajaloo seoseid Euroopa ja maailma ajalooga, mõistab ajaloolise arengu järjepidevust ning ajaloosündmuste ja -protsesside erineva tõlgendamise põhjusi;
2. tunneb maailma olulisemaid kultuurisaavutusi ja mõistab kultuuri järjepidevust, väärtustab kultuurilist mitmekesisust, teadvustab kultuuri rolli enesemääratlemises ning oma rolli kultuuri kandjana ja kultuuripärandi säilitajana;
3. võrdleb ning analüüsib poliitilisi, ühiskondlikke, olmelisi ja/või kultuurilisi arengusuundi ja probleeme, kirjeldab ideoloogiliste ning tehnoloogiliste muutuste mõju inimeste eluviisile ja väärtushinnangutele, võrdleb suurriikide mõju maailma majandusele ning poliitikale eri ajastutel, analüüsib riikidevahelist koostööd ja konfliktide lahendamise viise;

4. leiab, selekteerib, refereerib ja analüüsib kriitiliselt infot, erinevaid teabeallikaid, sh ajalookaarte ja seisukohti, hindab allika või käsitluse usaldusväärsust, eristab fakti arvamusest; selgitab sündmuste või protsesside erineva tõlgendamise põhjuseid;
5. kasutab ajaloolist sõnavara, erinevaid õpivõtteid, korrigeerib oma eksimusi, koostab referaate ja uurimusi, kirjutab arutlusi, osaleb diskussioonis, töötab kaardiga, väljendab oma teadmisi ja oskusi suuliselt ja kirjalikult ning kasutab IKT vahendeid;
6. suudab rekonstrueerida minevikus elanud inimeste elu, vaadeldes maailma nende pilgu läbi ning võttes arvesse ajastu eripära.

1. kursuse „Üldajalugu“ sisu

Kreeka linnriigid: valitsemine, kodanikkond, eluolu. Sparta ja Ateena. Hellenid ja barbarid: hellenite kasvatus, haridus ja igapäevaelu. Kreeka kultuur: mütoloogia ja religioon. Homerose eeposed. Ajalookirjutuse algus. Kõnekunst. Teater. Filosoofia: Sokrates, Platon, Aristoteles. Olümpiamängud. Makedoonia tõus ja hellenism: Aleksander Suur.

Rooma riigi teke. Rooma vabariik ja selle korraldus. Rooma tõus suurriigiks: armee. Caesar. Keisrivõimu kehtestamine: Augustus. Lääne-Rooma ja Ida-Rooma. Rooma ühiskond ja eluolu: perekond, kasvatus ja haridus. Rooma õigus. Rooma kui antiikaja suurlinn. Ehituskunst. Religioon: ristiusu teke ja levik ning tõus riigiusuks. Antiiktsivilisatsioonide saavutused ja tähtsus maailma ajaloos. Rahvasterändamine ja Lääne-Rooma riigi langus.

Frangi riik: Karl Suur. Lääne-Euroopa riikide teke. Ühiskond ja eluolu: läänikord. Feodaalide ja talurahva eluolu. Rüütlikultuur.

Ristisõjad. Vaimulikud ordud. Islami teke ja levik: Muhamed. Koraan.

Linnaühiskond: kaubandus, käsitöö, valitsemine. Ülikoolid ja skolastika.

Prantsuse revolutsiooni ja Napoleoni sõdade mõju Euroopale. Industriaalühiskond: tööstuslik pööre, industriaalühiskonna iseloomulikud tunnused. Maailmamajandus, teaduse ja tehnoloogia areng uusajal.

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

1. mõistab riigi, kultuuri ja ühiskonna olemuslikku seost antiikaja näidete põhjal;
2. selgitab antiiktsivilisatsioonide tähtsust maailma ajaloos antiikaja näidete põhjal ning mõistab antiigipärandi olulisust tänapäeval; analüüsib erinevaid teabeallikaid
3. tunneb ning võrdleb demokraatliku ja aristokraatliku linnriigi, Rooma vabariigi ja keisririigi toimimise põhimõtteid;
4. iseloomustab religiooni ja mütoloogia osa antiikaja inimese maailmapildis ning kristluse tekkelugu ja kujunemist riigiusuks;
5. iseloomustab näidete abil antiikkultuuri saavutusi, toob esile seosed antiikkultuuri ja Euroopa kultuuri kujunemise vahel, töötab ajastut iseloomustavate allikatega ning hindab neid kriitiliselt;
6. näitab kaardil Kreeka linnriike ja hellenistliku kultuuri levikuala ning Rooma riigi laienemist;
7. teab linnade tekkimise põhjusi ja iseloomustab, kuidas funktsioneeris linnaühiskond;
8. teab ristisõdade põhjusi ja tulemusi ning mõju kultuurile ja väärtushinnangutele;

9. mõistab riigi, kultuuri ja ühiskonna olemuslikku seost uusaja näidete põhjal;
10. iseloomustab industriaalühiskonda ning analüüsib selle mõju inimeste igapäevaelule;
11. näitab ja analüüsib uusajal toimunud muutusi Euroopa poliitilisel kaardil;
12. tunneb teaduse ja tehnika arengu põhijooni ning tähtsamaid saavutusi uusajal;
13. teab, mis mõju avaldasid Prantsuse revolutsioon ja Napoleoni reformid Euroopale;
14. teab ja kasutab kontekstis mõisteid *polis, aristokraatia, türannia, demokraatia, hellen, barbar, kodanik, senat, konsul, vabariik, keisririik, patriits, plebei, Piibel, Vana Testament, Uus Testament, Rooma õigus, kirik, klooster, vaimulikud ordud, ketserlus, inkvisitsioon, ristisõjad, läänikord, naturaalmajandus, raad, tsunft, gild, Hansa Liit, skolastika, absolutism, parlamentarism, valgustus, revolutsioon, reform, kapitalism, kolonialism, urbaniseerumine, sotsialism*;
15. teab, kes olid Homeros, Herodotos, Sokrates, Platon, Aristoteles, Perikles, Aleksander Suur, Romulus, Caesar, Augustus, Constantinus Suur, Jeesus ja Paulus, Karl Suur, Innocentius III ja Aquino Thomas, Louis XIV, Voltaire, Napoleon, Karl Marx ja Otto von Bismarck, ning iseloomustab nende tegevust.

2. kursuse „Eesti ajalugu I (kuni 16. ja 17. sajandi vahetuseni)” sisu

Kiviaja kultuurid Eestis: Kunda kultuur, kammkeraamika kultuur, nõorkeraamika ehk venekirveste kultuur – elanike peamised tegevusalad ning kultuuri iseloomustavad muistised. Pronksiaeg. Asva kultuur. Rauaaeg. Põlispõllundus, kalmed, linnused. Eesti esiaja lõpul. Suhted naabritega: idaslaavlased, balti hõimud, viikingid. Rahvusvaheliste kaubateede kujunemine ja Eesti. Eesti ühiskond esiaja lõpul: sotsiaalne kihistumine. Maakonnad ja kihelkonnad. Linnused. Külad ja elamud. Muinasusund ja ristiuse levik Eestis. Muinasusundi seos loodusega. Vanimad teated ristiuse levikust Eestis.

Muistne vabadusvõitlus: Balti ristisõdade põhjused. Muistse vabadusvõitluse käik. Eestlaste lüüasaamise põhjused ja tagajärjed. Henriku Liivimaa kroonika ajalooallikana. Vana-Liivimaa riigid: riiklik korraldus ja poliitiline kaart. Seisused. Maapäev. Vana-Liivimaa riikide omavahelised suhted ja suhted naabritega. Jüriöö ülestõus, selle põhjused ja tagajärjed. Keskaja ühiskond Eestis: läänikorraldus. Mõisate rajamine. Sunnismaisuse ja teoorjuse kujunemine. Keskaegsed linnad Eestis: linnade valitsemine. Käsitöö, kaubandus, Hansa Liit. Gildid ja tsunftid. Eluolu linnas.

Tugeva keskvõimuga riikide kujunemine Läänemere regioonis. Reformatsioon Eestis: haridusolud. Eestikeelse trükisõna algus.

Liivi sõda: Vana-Liivimaa asend Läänemere regioonis. Liivi sõja eellugu, käik ja tulemused. Eesti kolme kuningriigi valduses: riiklik korraldus ja poliitiline kaart. Vastureformatsioon. Kultuuri areng: Balthasar Russowi kroonika ajalooallikana. Reformatsiooni ja vastureformatsiooni mõju vaimuelule.

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

1. teab ja iseloomustab tähtsamaid Eesti esiaja perioode inimeste tegevusalade ning eluolu muutuste alusel; tõlgendab muististe alusel inimeste eluolu ja ühiskondlikku korraldust ning uskumusi ja vaimulaadi;
2. iseloomustab Eesti halduskorraldust ja majanduslikku arengut esiaja lõpul;
3. iseloomustab esiaja eestlaste suhteid naaberrahvastega ning vastastikuseid mõjutusi;

4. analüüsib Balti ristsõja põhjusi, käiku ja tulemusi erinevate osaliste vaatenurgast;
5. tunneb muutusi Vana-Liivimaa riiklikus korralduses ja poliitilisel kaardil; iseloomustab suhteid naaberriikidega;
6. analüüsib Jüriöö ülestõusu tähtsust ja tähendust ajaloolise narratiivina;
7. iseloomustab Eesti keskaja ühiskonda: läänikord, talurahva õiguslik seisund ja majanduslik olukord, käsitöö ja kaubandus, eluolu linnades; loob seoseid Eesti ja Euroopa ajaloo vahel keskajal;
8. iseloomustab Eesti keskaja kultuuri põhijooni ning mõistab ristiusu mõju Eesti kultuurile, vaimuelule ja väärtushinnangute muutumisele; mõistab kultuurilist järjepidevust;
9. seletab ja kasutab kontekstis mõisted *Vana-Liivimaa, Liivi Ordu, vasallkond, mõis, teoorjus, sunnismaisus, adramaarenessanss, arheoloogiline kultuur, muistis, muinaslinnus, kalme, maakond, kihelkond, malev, animism*;
10. iseloomustab rahvusvahelisi suhteid Läänemere piirkonnas 16. sajandil;
11. selgitab Liivi sõja eellugu, käiku ja tulemusi; analüüsib ning hindab allikate alusel sõja osaliste tegevust;
12. teab muutusi riiklikus korralduses ja poliitilisel kaardil sõdade ajal;
13. iseloomustab reformatsiooni mõju ja tähtsust eesti kultuuriloos; analüüsib muutusi mentaliteedis ning vaimuelus;
14. teab, kes olid Lembitu, Kaupo, piiskop Albert ja kroonik Henrik, Balthasar Russow, Ivan IV ja Wolter von Plettenberg ning iseloomustab nende tegevust.

3. kursuse „Eesti ajalugu II (kuni 19. sajandi lõpuni)” sisu

Rootsi keskvoim ja baltisaksa aadel. Majanduslik areng: talurahva õiguslik seisund ja majanduslik olukord. Reduktsioon ja selle tulemused. Manufaktuuride teke. Kaubandus. Vaimuelu ja kultuur: luterlus riigiusuna. Esimesed gümnaasiumid. Ülikooli asutamine Tartus. Rahvaharidus. Eestikeelse kirjasõna levik.

Põhjasõda: Põhjasõja põhjused, käik ja tulemused. Rahvastikuprotsessid Eestis 16.–18. sajandil. Sõdade, haiguste, olmetingimuste ja näljahädade mõju rahvastikule. Balti erikord: Vene keskvoim ja baltisaksa seisuslik omavalitsus. Talurahva õiguslik seisund ja majanduslik olukord. Asehalduskord. Vaimuelu 18. sajandil: baltisaksa kultuur ja talurahvakultuur. Rahvaharidus. Pietism ja valgustus.

Venemaa 19. sajandil ja 20. sajandi algul.

Talurahva vabanemine: pärisorjuse kaotamine Eestis. Talurahva omavalitsuse kujunemine. Talude pärisestamine. Usuvahetusliikumine. Tööstuse areng. Erinevused Põhja- ja Lõuna-Eesti arengus. Ärkamisaeg: Eelärkamisaeg. Estofiilid. Tartu ülikool 19. sajandil. Eesti haritlaskonna kujunemise algus. Seltsiliikumine. Tähtsamad rahvusliku liikumise ettevõtmised ja nende eestvedajad, erimeelsused eesmärkide saavutamisel.

Moderniseeruv Eesti: majanduse areng. Raudteede ehitamine, selle mõju majanduslikule ja sotsiaalsele arengule. Suurtööstuse kujunemine. Põllumajanduse areng. Talurahva kihistumine. Ülevenemaaliste seaduste laienemine Eestile. Venestusaja mõju haridusele, kultuurile ja rahvuslikule liikumisele. Rahvusliku professionaalse kultuuri kujunemine. Uus rahvuslik tõus. Poliitilised rühmitused Eestis. 1905. aasta sündmused ja nende mõju ühiskonnale.

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

1. teab, kuidas toimus Rootsi võimu järkjärguline kehtestamine kogu Eesti alal;
2. iseloomustab Rootsi poliitikat Eesti- ja Liivimaal ning annab sellele allikate ja teabetekestide põhjal hinnangu; hindab allikate usaldusväärsust;
3. mõistab luterluse mõju ja Rootsi aja tähtsust eesti kultuuri ja hariduse arengus, ajaloos ning tänapäeval;
4. selgitab Põhjasõja põhjusi, tulemusi ja mõju;
5. iseloomustab Balti erikorda ning selle mõju Eesti arengule;
6. analüüsib Euroopa valgustusideede mõju eesti vaimuelule;
7. teab, kuidas muutus talurahva õiguslik seisund ja majanduslik olukord 17.-19.sajandil, ning selgitab majandusprotsesside ja talurahvaseaduste seoseid;
8. mõistab ärkamisaja tähendust ja tähtsust ning selle mõju kodanikuühiskonna kujunemisele Eesti ajaloos;
9. iseloomustab rahvusliku liikumise eeldusi ja seoseid Euroopaga;
10. teab, millised olid tähtsamad rahvusliku liikumise ettevõtmised ning kes olid rahvusliku liikumise eestvedajad; analüüsib allikate alusel rahvusliku liikumise ettevõtmisi ja ideid;
11. iseloomustab muutusi Eesti ühiskonnas ja ühiskondlik-poliitilise mõtte arengut 19. sajandi lõpul ning loob seoseid omariikluse kujunemisega;
12. seletab ja kasutab kontekstis mõisteid *rüütelkond, reduktsioon, vakuraamat, piiblikonverentsid, Academia Gustaviana; Balti erikord, restitutsioon, asehalduskord, vennastekogud, estofiil, ärkamisaeg, rahvuslik liikumine, venestamine, Aleksandrikool*;
13. teab, kes olid Bengt Gottfried Forselius, Gustav II Adolf, Johan Skytte ja Karl XI, Karl XII, Peeter I, Katariina II, Anton Thor Helle ja August Wilhelm Hupel, Friedrich Reinhold Kreutzwald, Johann Voldemar Jannsen, Jakob Hurt, Carl Robert Jakobson, Lydia Koidula ning iseloomustab nende tegevust.

4. kursuse „Lähiajalugu I – Eesti ja maailm 20. sajandi esimesel poolel” sisu

Suurriikide arenguhooni: poliitiliste süsteemide erinevused, Venemaa. Maailma majandus: teadusrevolutsioon, monopolid, kapitali eksport, vabaturumajandus ja protektsionism. Suurriikide liidud: kujunemise põhjused ja tagajärjed. Esimese maailmasõja põhjused. Sõdivad pooled ja tähtsamad sõjatandrid. Esimese maailmasõja tagajärjed: impeeriumide lagunemine, uute rahvusriikide sünd Euroopas, uus maailmakord ja Rahvasteliit.

Eesti iseseisvumine: eeldused, iseseisvumine, Vabadussõda, Tartu rahu. Euroopa-kesksus ning rahvusvahelised suhted.

Demokraatia levik. Demokraatia põhijooned Suurbritannia, Prantsusmaa ja USA näitel: poliitiline süsteem, majandus, ühiskonnaelu. Majanduskriis: põhjused, levik ja mõju, Roosevelti uus kurss.

Autoritarism, totalitarism: fašism, natsionaalsotsialism, kommunism. Diktatuuride iseloomulikud jooned, eripärad ja levik: poliitiline süsteem, majandus, ühiskonnaelu. Uute konfliktide kujunemine, kriisikolled.

Eesti tee demokraatialt autoritarismile: poliitiline süsteem, majandus, ühiskonnaelu.

Teine maailmasõda kui Esimese maailmasõja jätk. Teise maailmasõja põhjused: Saksamaa, Nõukogude Liidu ja Jaapani agressiivne välispoliitika ning demokraatlike Lääneriikide lepituspoliitika nurjumine. Sõdivad pooled: Saksamaa ja tema liitlased. Hitleri-vastane koalitsioon ja selle kujunemine: Atlandi harta, Teherani, Jalta ja Potsdami konverentside tähtsus. Tähtsamad sõjatandrid ja lahingud: rinded, tähtsamaid lahingud (Pearl Harbor, Moskva, Midway, Stalingrad, Kursk, El-Alamein, Normandia dessant). Teise maailmasõja tulemuste vastuolulisus ja selle tagajärjed maailma poliitilisele, majanduslikule ning ideoloogilisele arengule. Eesti Teises maailmasõjas: iseseisvuse kaotamine, okupatsioonid, sojakaotused ja -kahjud, soja moju inimeste elukaikudele. Pagulaskond.

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

1. iseloomustab suurriikide arenguhooni ja rolli muutumist rahvusvahelistes suhetes;
2. teab suurriikide sõjalis-poliitilisi blokke ning analüüsib Antanti ja Kolmikliidu taotlusi;
3. tunneb maailma poliitilist kaarti enne Esimest maailmasõda: näitab kaardil suurriikide sõjalistesse blokkidesse kuuluvaid riike, koloniaalimpeeriume;
4. iseloomustab maailma majanduse arenguhooni; analüüsib teaduse ja tehnika mõju;
5. analüüsib Esimese maailmasõja põhjusi ning sõdivate poolte taotlusi;
6. analüüsib Esimese maailmasõja tagajärgi ja mõju maailma arengule;
7. analüüsib Eesti omariikluse saavutamise eeldusi ja protsessi;
8. teab Eesti Vabadussõja sündmusi ning kirjeldab sõja käiku kaardi alusel;
9. mõistab Vabadussõja ja Tartu rahu tähendust Eesti Vabariigi kindlustumisel;
10. analüüsib ja võrdleb rahvusvahelisi suhteid 1920. ja 1930. aastail ning teab muutuste põhjusi;
11. iseloomustab majanduse arengut maailmasõdadevahelisel perioodil ning selgitab majanduskriisi põhjusi ja mõju;
12. analüüsib ning võrdleb demokraatlikku ja diktatuurset ühiskonda;
13. analüüsib Eesti ühiskonna poliitilist arengut 1920. ja 1930. aastail, selgitab autoritarismi kujunemise põhjusi ja mõju ühiskonnale ning iseloomustab vaikivat ajastut;
14. seletab ja kasutab kontekstis mõisteid *imperialism, monopol, Antant, Kolmikliit, demokraatia, diktatuur, autoritarism, totalitarism, Veebruarirevolutsioon, autonoomia, Asutav Kogu, Landeswehr, Tartu rahu; kommunism, NSVL, fašism, natsionaalsotsialism, Rahvasteliit, Versailles' süsteem, vaikiv ajastu, vabadussõjalased; Anšluss, Münchener konverents, MRP, baaside leping, okupatsioon, Suvesõda, Atlandi harta, ÜRO, Talvesõda;*
15. teab, kes olid Nikolai II, Vladimir Lenin, Jaan Poska, Johan Laidoner ja Konstantin Päts, Jossif Stalin, Adolf Hitler, Benito Mussolini, Franklin D. Roosevelt, Konstantin Päts, Jaan Tõnisson, Winston Churchill, Charles de Gaulle, Dwight Eisenhower, Georgi Žukov, Johannes Vares ja Otto Tief ning iseloomustab nende tegevust.

5. kursuse „Lähiajalugu II – Eesti ja maailm 20. sajandi teisel poolel” sisu

Külma sõja kujunemine ja selle avaldumise vormid: võidurelvastumine, liidud. Kriisid: Korea sõda, Suessi kriis, Kuuba kriis, Vietnami sõda, Berliini kriisid. Kahepooluseline maailm: USA ja NSVLi vastasseis. Lõhestatud Saksamaa: lõhestamine, kahe Saksa riigi vahelised suhted. USA: poliitiline süsteem, majandus, ühiskonnaelu.

Ühise Euroopa integratsiooni otsingud. Euroopa integratsioon.

Kommunistliku süsteemi kujunemine. Ida-blokk: poliitiline süsteem, majandus, ühiskonnaelu, Moskva poliitika ja kriisid: Ungari ülestõus, Praha kevad, Poola kriisid, solidaarsus. NSVL: stalinism, sula, stagnatsioon. Eesti NSV: ühiskond, majanduse areng, rahvastik, vastupanu vormid, suhted väliseestiga. NSVLi ja kommunistliku süsteemi lagunemine: Berliini müüri langemine, majanduslikud ja poliitilised reformid NSVLis.

Külma sõja lõpp ja geopoliitilised muudatused: poliitilise kaardi muutumine. USA rolli muutus: uus jõudude vahekord maailmas.

Eesti iseseisvuse taastamine. Integratsioon Euroopasse ja maailma: laulev revolutsioon, riikluse taastamine.

Uued pingekolled: Balkani kriis.

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

1. analüüsib külma sõja põhjusi ja kujunemist ning teab avaldumisvorme;
2. analüüsib külma sõja kriiside tekkimise põhjusi ning osaliste taotlusi ja tulemusi;
3. analüüsib demokraatlike riikide arengu põhijooni;
4. teab Euroopa integratsiooni kujunemist ja põhietappe;
5. analüüsib kommunistliku süsteemi kujunemislugu ja põhijooni;
6. iseloomustab NSVLi ühiskonnaelu arengut;
7. analüüsib kommunistliku süsteemi kriiside põhjusi ja tagajärgi;
8. analüüsib Eesti ühiskonna arengut Nõukogude okupatsiooni ajal;
9. analüüsib kommunistliku süsteemi lagunemise põhjusi;
10. teab ja näitab muutusi maailma poliitilisel kaardil pärast külma sõja lõppu;
11. analüüsib jõudude vahekorra muutusi rahvusvahelistes suhetes ning uute pingekollete kujunemist;
12. analüüsib Eesti iseseisvuse taastamist ning teab riikluse ülesehitamise käiku;
13. selgitab Eesti integreerumist Euroopasse ja maailma;
14. teab, kes olid Jossif Stalin, Nikita Hruštšov, Leonid Brežnev, Mao Zedong, Johannes Käbin, Aleksander Dubček ja Lech Walesa, Harry Truman, John F. Kennedy, Nikita Hruštšov, Fidel Castro, Konrad Adenauer, Ronald Reagan, Robert Schumann, Mihhail Gorbatsšov, Boris Jeltsin, Arnold Rüütel, Lennart Meri, Edgar Savisaar ja Mart Laar, ning iseloomustab nende tegevust;
15. seletab ja kasutab kontekstis mõisteid *külm sõda, kriisikolle, kollektiviseerimine, industrialiseerimine, dissidentlus, Brežnevi doktriin, plaanimajandus, sotsialismileer, liiduvabariik, NATO, VLO, võidurelvastumine, raudne eesriie. Euroopa Liit, Euroopa Nõukogu, OSCE, perestroika, glasnost, laulev revolutsioon, Rahvarinne, Balti kett, interrinne, ERSP, Eesti Kongress.*

6. kursuse „Lähiajalugu III – 20. sajandi arengu põhijooned: Eesti ja maailm” sisu

Ühiskondlikud liikumised ja ideoloogiad: sotsialism, liberalism, noorsooliikumine. Ühiskondlike liikumiste ja ideoloogiate avaldumine kultuuris. Muutused eluolus: naiste emantsipatsioon, spordi populaarsuse kasv, mood, massikultuur, kodumasinad. Teaduse ja tehnika areng: autoajastu, raadio, televisioon, arvuti ja internet, kosmoseajastu.

Kultuurivaldkondade arengu iseloomulikud jooned: vaimse murrangu ilmingud kunstis, kirjanduses, arhitektuuris, muusikas. Multikultuursuse kontseptsioon.

Poliitiliste olude mõju Eesti kultuurile ja eluolule.

Suhtumine sõdadesse: patsifism, võidurelvastumine, desarmeerimine, tuumasõja oht. Rahvusvahelised organisatsioonid: Rahvasteliit, ÜRO, NATO, uue maailmakorra loomise katsed. Konfliktid ja nende lahendamise püüded Lähis-Ida näitel. Eesti osalemine rahvusvaheliste organisatsioonide töös.

Massikuritegude ideoloogilised alused ja psühholoogilised juured. Koonduslaagrid, GULAG. Küüditamised. Natsismikuriteod. Kommunismikuriteod. Genotsiid, etnilised puhastused. Inimsusevastased kuriteod Eestis. Koloniaalsüsteemi lagunemine ja selle tagajärjed.

Uute vastasseisude kujunemine, terrorism. Islamimaailma aktiviseerumine ja vastuolud läänega.

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

1. teab tähtsamate ideoloogiate põhiseisukohti ja iseloomustab nende mõju ühiskonnale;
2. teab teaduse ja tehnika arengu saavutusi ning iseloomustab nende rakendumist igapäevaelus;
3. analüüsib kultuuri arengu põhijooni ning seostab neid ühiskonnas toimunud muutustega.
4. analüüsib, mis asjaoludel kujunesid ja muutusid inimeste hoiakud ning väärtushinnangud sõja ja rahu küsimuses 20. sajandi jooksul;
5. analüüsib rahvusvaheliste organisatsioonide rolli riikidevahelistes suhetes;
6. teab Lähis-Ida kriisikolde kujunemise põhjusi, selgitab kriisi olemust ja püüdeid seda lahendada;
7. selgitab, millised arengusuunad ühiskonnas tegid võimalikuks inimsusevastaste kuritegude toimepaneku;
8. mõistab inimsusevastaste kuritegude olemust ning nende taunimise ja vältimise vajalikkust;
9. teab inimsusevastaste kuritegude toimepanemise viise ja nende tagajärgi;
10. seletab ja kasutab kontekstis mõisteid *genotsiid*, *holokaust*, *küüditamine*, *GULAG*, *desarmeerimine*, *võidurelvastumine*, *patsifism*.

Valikkursuse „Tsiivilisatsioonide arenguteooriad“ sisu

Ühiskonnateooria põhimõisted. Sotsiaalsed suhted ja võim. Ühiskonna arengu põhikontseptsioonid. Ühiskonnastruktuuride genees ja eripära erinevates ühiskonnatüüpides. Primaarsed tsiivilisatsioonid. Keskaegse Euroopa kujunemine. Lääne-Euroopa riikide teke. Ilmalik võim ja vaimulik autoriteet: keisrivõim ja paavstlus. Religiooni dominantsus. Vaimulikud ordud. Ketserlus. Uue maailmapildi kujunemine: renessanss ja humanism, maadevastaste mõjud ja tagajärjed. Islami teke ja levik: Muhamed. Koraan. Bütsants ja araablased. Üleminek keskajast uude aega.

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

1. teab ja oskab kasutada õiges kontekstis ühiskonnateooria põhimõisteid;
2. tunneb peamisi ühiskonna arengu põhikontseptsioone;
3. oskab kirjeldada ühiskonnastruktuuride geneesi ja eripära;
4. tunneb ja oskab tuua näiteid Euroopa tsivilisatsioonide kujunemise eeldustest ning moderniseerimismehhanismidest;
5. iseloomustab kiriku osa keskaja ühiskonnas ja kultuuris ning inimeste mõttemaailma kujundajana;
6. iseloomustab islami teket ja levikut ning väärtustab islami kultuuripärandit;
7. iseloomustab uut maailmapilti ning selgitab renessansi, maadeavastuste ja reformatsiooni osa selle kujunemisel;
8. analüüsib kriitiliselt erinevaid teabeallikaid.

Valikkursuse „Rahvuskeskse tsivilisatsiooni areng Vestfaali rahust külma sõjani“ sisu

Lääne-Euroopa riikide teke. Absolutism ja parlamentarism: poliitiline kaart uusaja alguses. Absolutism Prantsusmaal, parlamentarismi kujunemine ja kindlustumine Inglismaal. 17.-18.sajandi sõjad. Prantsuse revolutsioon ja Napoleoni sõjad, nende mõju Euroopale: valgustus. Viini kongress. Ameerika Ühendriikide iseseisvumine. Rahvusluse tõus ja rahvusriikide teke. Uute poliitiliste liitude kujunemine.

Kursuse lõpul õpilane:

1. teab ja oskab kasutada õiges kontekstis riikluse põhimõisteid;
2. oskab kirjeldada parlamentarismi kujunemist maailmas;
3. teab, mis mõju avaldasid Prantsuse revolutsioon ja Napoleoni reformid Euroopale;
4. analüüsib Euroopa valgustusideede mõju eesti vaimuelule;
5. iseloomustab rahvusliku liikumise eeldusi ja seoseid Euroopaga.

Hindamine

Ajaloo õpitulemuste kontrolli ja hindamise eesmärk on saada ülevaade ajalooõpetuse õpitulemuste saavutatusest ja õpilase individuaalsest arengust ning kasutada saadud teavet õppe tulemuslikumaks kavandamiseks. Kontrollitakse, kas õpilane on omandanud Eesti ajaloo, üldajaloo ja lähiajaloo kronoloogilised piirid, teab ja oskab iseloomustada ja analüüsida tähtsamaid ajaloosündmusi, isikuid, kultuurinähtusi ja -panust; tunneb Eesti 20. sajandi ajalugu, oskab siduda Eesti ajaloo sündmusi kodukoha, naabermaade, Euroopa ja maailma ajalooga, tunneb lähiajaloo olulisemaid sündmusi, protsesse ja isikuid; oskab leida ajaloosündmuste ja -nähtuste sarnasusi ja erinevusi, põhjusi ja tagajärgi; saab aru, et ajaloosündmusi võib alati mitmeti tõlgendada; põhjendab oma seisukohti ja oskab anda hinnangut; oskab end asetada minevikus elanud inimese olukorda. Hinnatakse nii teadmisi ja nende rakendamise oskust kui ka üldpädevuste saavutatust, sh õpioskusi suuliste vastuste (esituste), kirjalike ja/või praktiliste tööde ning praktiliste tegevuste alusel, arvestades õpilase teadmiste ja oskuste vastavust ainekava taotletavatele õpitulemustele. Õpitulemuste kontrollimise ja hindamise vormid on mitmekesised, sisaldades suulist ja kirjalikku küsitlust, tööd kaartide, dokumentide, allikmaterjali ja piltidega, referaadi ja uurimistöö koostamist, loovtööd ning arutluse kirjutamist. Allikaanalüüsi puhul hinnatakse allikast olulise info leidmist, selle tõlgendamist ja võrdlemist, katkendi põhjal vastamist, kommenteerimist ning

usaldusväärse üle otsustamist. Ülesanded on erineva raskusastmega, millest 20% on äratundmistasandil; 30% reprodutseerimistasandil; 50% rakendustasandil: analüüs, üldistamine, hinnangu andmine. Kasutatakse nii avatud, kui etteantud vastusega ülesandetüüpe. Kaardiülesandega kontrollitakse kaardilt informatsiooni leidmise ja tõlgendamise oskust. Allika analüüsiga hinnatakse tekstist olulise leidmise ja katkendi(te) põhjal küsimustele vastamise oskust, allikatekstide võrdlemise, kommenteerimise, hindamise (sh allika usaldusväärse), ja tõlgendamise oskust. Pildi või foto analüüsiga hinnatakse äratundmise, seostamise, iseloomustamise ja tõlgendamise oskust.

Kirjalikke ülesandeid hinnates arvestatakse eelkõige töö sisu, kuid parandatakse ka õigekirjavead, mida hindamisel ei arvestata. Õpitulemusi kontrollides tuleb jälgida teadmiste, sh ajaloolase sõnavara ja oskuste tasakaalu. Hindamismeetodite valikul arvestatakse õpilaste vanuselisi iseärasusi, individuaalseid võimeid ning valmisolekut ühe või teise tegevusega toime tulla. Õpitulemusi hinnatakse sõnaliste hinnangute ja numbriliste hinnetega.

Arutluse puhul hinnatakse vastavust teemale, ajastu ja teemakohaste faktide tundmist, analüüsi, võrdlemise, seoste loomise ja järelduste tegemise oskust ning isikliku suhtumise väljendamist põhjendatud hinnangute kaudu.

Arutluse hindamisjuhend (25 punkti)

2p töö struktuur vastab arutluse nõuetele:

- 0p esitatud on ainult teemaarendus, töö ei ole struktureeritud;
- 1p töö on struktureeritud, kuid ülesehituses puudub tervik ja loogika (puudub kas sissejuhatus või kokkuvõtte);
- 2p ülesehitus on üldnõuetele vastav (sissejuhatus, teemaarendus, kokkuvõtte).

7p töö vastab üldiselt teemale, õpilane esitab ülevaatliku kirjelduse, põhiseisukohad:

- 1p ajaline määratlus;
- 1p ajalooline taust (perioodi ülevaade, hinnang);
- 5p kirjutatakse lahti märksõnadena/alateemadena vastavalt konkreetsele teemale.
- 1p teema element
- 1p teema element
- 1p teema element
- 1p teema element
- 1p teema element

6 punkti arutlus, analüüs, probleemi väljaarendamine:

- 0p töö ei ole tervik, esitatud on omavahel seostamata tekst,
- 1p töö on kirjeldava laadiga jutustus;
- 2p probleem on käsitletud;
- 3p on välja toodud teemakohased iseloomulikud jooned;
- 4p-6p alateemad on avatud tasakaalustatult;
- arutlus on analüüsiva iseloomuga: võrdlus, seosed;
- probleem on lõplikult välja arendatud: analüüs, põhjendused.

4 punkti konkreetsed näited/faktoloogia:

- 0p esinevad tõsised faktivead, näited ei ole teemakohased;
- 1p esitatud on mõni üksik juhuslik fakt, mõned eksimused;
- 2p esitatud on mõned teemaga seostatud faktid;
- 3p esitatud on piisavalt fakte teema toetuseks;
- 4p näidete valik on põhjendatud, ilmneb õpilase lugemus.

4 punkti isiklik suhtumine ja järeldused:

- 0p isiklik vaatepunkt puudub, järeldused ei ole teemakohased;
- 1p oma arvamus (ilma põhjenduseta);
- 2p isiklikku hinnangut toetavad teemakohased lihtsad järeldused;
- 3p järeldustele tuginev isiklik hinnang on kinnitatud näidetega;
- 4p järeldused tulenevad analüüsist, on põhjendatud ja argumenteeritud, ilmneb eruditsioon.

2 punkti isiku- ja kohanimedede õigekiri, stiil:

- 0p ebakorrektnel stiil, tõsised kirjavead;
- 1p esineb üksikuid eksimusi või ebakorrektsust, töö on üldsõnaline (släng jms);
- 2p sõnastus ja kirjaviis on korrektne.

Kasutatav õppevara

Kriiska, A.;Mäesalu,A.;Selart,A.;Põltsam-Jürjo,I.;Priimäe,P. Eesti ajalugu I.Avita 2014.

Piirimäe,P.;Seppel,M.;Andresen,A.;Pajur,A. Eesti ajalugu II. Avita2015

Laar,M.;Vahtre,L. Lähiajalugu. Avita 2014

Sari „Inimene läbi aegade”.

Vana_Kreeka inimene 2001

Vana-Rooma inimene. 2004.

Bütsantsi inimene. 2002.

Keskaja inimene. 2002.

Barokiajastu inimene. 2000.

Valgustusaja inimene. 2006.

Romantismiaja inimene. 2003.

Le Goff, J. Keskaja Euroopa kultuur. 2000.

Maailma usundid. 2006.

Waines, D. Sissejuhatus islamisse. 2003.

- Tagasivaade minevikku – erinevad vaatenurgad. 2000
- Ajalugu ei ole ainult minevik. Minevik ei ole veel ajalugu. 2004
- R. Stradling. Euroopa 20. sajandi ajaloo õpetamine. 2005
- R. Stradling. Multiperspektiivsus ajaloo õpetamisel. Teejuht õpetajale. 2005
- Eesti ajalugu. Kronoloogia. Koost. Vahtre, S., Olion, Tallinn 1994, 2007
- Eesti rahva ajalugu 2. Taani- ja orduaeg, mõisad ja teoorjus. JK, Tallinn 1996
- Eesti rahvakultuuri leksikon. Koost. Viires, A. Eesti Entsüklopeediakirjastuse AS 1995, 2000, 2007
- Henriku Liivimaa kroonika. Eesti Raamat, Tallinn 1982,1993, 2005
- Bartholomäus Hoeneke. Liivimaa noorem riimkroonika. Eesti Riiklik Kirjastus, Tallinn 1960
- Balthasar Russow. Liivimaa kroonika. Tallinn 1993
- Christian Kelch: Liivimaa kroonika, tõlk. Ivar Leimus, Tartu 2004.
- Christian Kelch: Liivimaa kroonika järg, tõlk. Ivar Leimus, Tartu 2009.
- Johann Renner. Liivimaa ajalugu 1556 – 1561. Olion, Tallinn 1995, 2006
- Põltsam, I., Söömine ja joomine keskaegses Tallinnas. Argo, Tallinn 2002
- Vahtre, S. Muinasaja loojang Eestis. Olion, Tallinn 1990
- Vahtre, S., Piirimäe, H. Meie kaugem minevik. Valgus, Tallinn, 1983
- Tamm, J. Eesti keskaegsed kloostrid. Eesti Entsüklopeediakirjastus, Tallinn 2002
- Zobel, R. Tallinn (Reval) keskajal. Eesti Entsüklopeediakirjastus, Tallinn 2001
- Aivar Kriiska, Andres Tvauri, Anti Selart, Birgit Kibal, Andres Andresen, Ago Pajur: Eesti ajaloo atlas, Tallinn 2006.
- Eesti ajalugu VI: Vabadussõjast taasiseseisvumiseni. Toim. Ago Pajur ja Tõnu Tannberg. Tartu: Ilmamaa, 2005.
- Eesti ajalugu, peatoim. Hans Kruus, 3. kd.: Rootsi ja Poola aeg, Tartu 1940.
- Eesti ajalugu elulugudes, koost. Sulev Vahtre, Tallinn 1997.
- Baasidelepingust anneksioonini: Dokumente ja materjale. Tallinn, 1991.
Eesti ajalugu: Kronoloogia. Koost. Sulev Vahtre. Tallinn, 1994.

Endel Annus: Eesti kalendrikirjandus 1720–1900. Tallinn 2000.

Veiko Berendsen, Margus Maiste: Esimene ülevenemaaline rahvaloendus Tartus 28. jaanuaril 1897, Tartu 1999.

Eesti kunsti ajalugu, 2. kd.: 1520–1770, toim. Krista Kodres, Tallinn 2005.

Ilmar Talve: Eesti kultuurilugu. Keskaja algusest Eesti iseseisvumiseni, Tartu 2004.

Eesti rahvakultuur, toim. Ants Viires ja Elle Vunder, Tallinn 1998.

Eesti talurahva ajalugu, toim. Juhan Kahk ja Enn Tarvel, Tallinn 1992.

Ea Jansen: Eestlane muutuv asjas. Seisusühiskonnast kodanikuühiskonda, Tartu 2007.

Indrek Jürjo: Liivimaa valgustaja August Wilhelm Hupel 1737–1819, Tallinn 2004.

Toomas Karjahärm, Väino Sirk: Eesti haritlaskonna kujunemine ja ideed 1850–1917, Tallinn 1997.

Toomas Karjahärm: Ida ja Lääne vahel. Eesti-Vene suhted 1850–1917, Tallinn 1998.

Johannes Köpp: Kirik ja rahvas. Sugemeid eesti rahva vaimse palge kujunemise teelt, Lund 1959.

Mart Laar: Raamat Jakob Hurdast, Tartu 1995.

Margus Laidre: Lõpu võidukas algus. Karl XII Eesti- ja Liivimaal 1700–1701. Tartu 1995.

Margus Laidre: Dorpat 1558–1708. Linn väe ja vaenu vahel, Tallinn 2008

Mati Laur: Eesti ajalugu varasel uusajal 1550–1800, Tallinn 1999.

Matri Laur: Abja fenomen. Talude pärisseostmise algusest Eestis. – Ajalooline Ajakiri 1999, nr. 3-4, lk. 19-31.

Herbert Ligi: Talupoegade koormised Eestis 13. sajandist 19. sajandi alguseni, Tallinn 1968.

Juhan Maiste: Eestimaa mõisad, Tallinn 1996.

Aadu Must: Eestlaste perekonnaloo allikad, Tartu 2000.

Heldur Palli: Eesti rahvastiku ajalugu aastani 1712, Tallinn 1996.

Heldur Palli: Eesti rahvastiku ajalugu 1712–1799, Tallinn 1997.

Toomas Paul: Eesti piiblitõlke ajalugu, Tallinn 1999.

Helmut Piirimäe (toim.): Tartu Ülikooli ajalugu, 1. kd. (1632–1798), Tallinn 1982.

- Helmut Piirimäe: Rootsi riigimajandus Eesti- ja Liivimaal XVII sajandil, Tartu 2009.
- Raimo Pullat (koost.): Tallinna ajalugu 1860-ndate aastateni, Tallinn 1976.
- Tõnu Raid: Eesti teedevõrgu kujunemine, Tallinn 2005.
- Tiit Rosenberg: Eesti mõisate ajalooline ülevaade. – Eesti mõisad, Tallinn 1994, lk. 7-55.
- Seltsid ja ühiskonna muutumine: talupojaühiskonnast rahvusriigini. Artiklite kogumik, toim. Ea Jansen, Jaanus Arukaevu, Tartu 1995.
- Ilmar Talve: Eesti kultuurilugu. Keskaja algusest Eesti iseseisvumiseni, Tartu 2004.
- Arvo Tering: Ülikoolidesse sõitvate eesti- ja liivimaalaste reisiolud 17.-18. sajandil. Kultuuriloolised ekskursid, Tartu 2000 (Eesti Ajalooarhiivi Toimetised, 6), lk. 67-117.
- August Traat: Vallakohus Eestis. 18. sajandi keskpaigast kuni 1886. aasta reformini, Tallinn 1980.
- Lauri Vahtre: Eestlase aeg. Uurimus Eesti rahvapärase ajaarvamise ajaloost, Tallinn 2000.
- Sulev Vahtre: Eestimaa talurahvas hingeloenduste andmeil (1782–1858), Tallinn 1973.
- Ants Viires: Vana Eesti rahvaelu, Tallinn 2004.
- Baasidelepingust anneksioonini. Dokumente ja materjale, koost. Jüri Ant, Tallinn 1991.
- Jüri Ant (koost.): Kas nad lahkusid Moskva rongiga? 1. detsember 1924. Artikleid ja dokumente, Tallinn 1996.
- Mati Graf: Parteid Eesti Vabariigis 1918–1934, Tallinn 2000.
- Magnus Ilmjärv: Hääletu alistumine. Eesti, Läti ja Leedu välispoliitilise orientatsiooni kujunemine ja iseseisvuse kaotus. 1920. aastate keskpaigast anneksioonini, Tallinn 2004.
- Toomas Karjahärm, Väino Sirk: Kohanemine ja vastupanu. Eesti haritlaskond 1940–1987, Tallinn 2007.
- Olev Liivik: Eestimaa Kommunistliku Partei Keskkomitee aparaat, Tartu 2006.
- Eero Medijainen: Saadiku saatus. Välisministeerium ja saatkonnad 1918–1940, Tallinn 1997.
- Eero Medijainen: Maailm prowintsionu peeglis. Rahvusvahelised suhted ja Eesti välispoliitika karikatuuridel 1918–1940, Tartu 1998.

Eero Medijainen: 1939. Võimalused ja valikud, Tartu 2000.

Romaldas J. Misiunas, Rein Taagepera: Balti sõlтеаastad 1940–1990, Tallinn 1997.

Ago Pajur: Iseseisvusmanifesti sünd. – Tuna 2003, nr. 2, lk. 27-43.

Ago Pajur: Landeswehri sõja puhkemine. Eesti vaatenurk. – Tuna 2009, nr. 2, lk. 51-71.

Arvo Pesti (koost.): Dissidentlik liikumine Eestis aastatel 1972–1987, Tallinn 2009.

Georg von Rauch: Balti riikide ajalugu 1918–1940, Tallinn 1995.

Sõja ja rahu vahel. Koguteos, 1. kd.: Eesti julgeolekupoliitika 1940. aastani, toim. Enn Tarve ja Tõnu Tannberg, Tallinn-Tartu 2004.

Buehl, Doug. Interaktiivõppe strateegiad klassiruumis. SA Omanäolise Kooli Arenduskeskus. Tallinn, 2002

Buehl, Doug. Interaktiivõppe strateegiad klassiruumis. 2002.

Raudsepp, A., Pajur, A., Tannberg, T., Hallik, T. Ajalugu koolitunnis. Sõjad ja konfliktid. Tartu, Raudpats 2008.

Iisrael ja Palestiina. Individuaal- ja rühmatöid ajalootunniks. Koostanud Andra Kalda. 2004.

<http://www.err.ee> (ERR arhiiv, Vikerraadio ja R2 saated).

<http://dea.nlib.ee/> (Eesti digitaliseeritud ajalehed, eeskätt XIX sajand).

<http://www.ut.ee/et/oppimine/koolidele> (avalikud videoloengud 2006 ja 2005).

Interaktiivsed õppematerjalid

<http://www.history.ee>

<http://www.history.ee>

<http://www.history.ee/Berta>

<http://www.hot.ee/arheoloogmust/>

ERR arhiiv: <http://www.err.ee>

Eesti digitaliseeritud ajalehed: <http://dea.nlib.ee/>

<http://www.history.ee>

<http://www.folklore.ee/Berta>

ÜHISKONNAÕPETUSE AINEKAVA

Kohustuslikud kursused

1. kursus „Ühiskond ja selle areng“
2. kursus „Ühiskonna majandamine“

Õppeaine kirjeldus ja õpetuse eesmärgid

Õppeaine eesmärk on luua eeldused aktiivse ja kompetentse kodaniku kujunemiseks, kes suudab kohaneda muutustega, oskab ennast arenguga suhestada, oma kodanikupositsiooni kujundada, on avatud uutele ideedele ja elukestvatele õppimisele. Gümnaasiumi ühiskonnaõpetus käsitleb nüüdisaegse ühiskonna sotsiaalseid suhteid ning protsesse ja tutvustab ühiskonnaelu põhivaldkondade (majandus, poliitika, õigus) korraldust ja toimimist. Kõiki valdkondi analüüsitakse nii ühiskonnast kui tervikust lähtudes kui ka indiviidi positsioonist ja rollidest tulenevalt. Põhikoolis omandatud Eesti riigi ja ühiskonna toimimisest laiendatakse Euroopa ja maailma probleemide käsitlemisega. Lisaks Eesti ja Euroopa ainesele leiavad käsitlemist ka olulised globaalsed ühiskonnaprobleemid. Seejuures toetatakse õpilaste iseseisva kriitilise analüüsi- ja otsustusvõime kujunemist.

Ühiskonnaõpetuse kaks kursust koosnevad neljast teemavaldkonnast: ühiskond ja selle areng; riik ja poliitika demokraatlikus ühiskonnas; majanduse toimimine; üleilmastumine ja jätkusuutlik areng. Ühiskonnaõpetus kujundab õpilastes järgmisi väärtusi ja hoiakuid: seaduslikkus ja isiklik vastutus, sotsiaalne õiglus ja kodanike võrdne kohtlemine, inimõiguste austamine, intellektuaalse omandi väärtustamine, salliv suhtumine erinevustesse, lugupidamine erinevate kultuuride vastu, tauniv suhtumine eelarvamustesse, sh rassismi ja ksenofoobiasse, säästev eluviis ning orienteeritus elukestvatele õppele.

Gümnaasiumi ühiskonnaõpetusega taotletakse, et õpilane:

1. mõistab, väärtustab ja kaitseb inimõigusi ja põhivabadusi; austab demokraatia põhimõtteid ja demokraatlikke väärtusi, järgib üldtunnustatud käitumisreegleid, on seaduskuulekas;
2. määratleb ennast Eesti, Euroopa ja maailmakodanikuna, teadvustab oma kohustusi ja vastutust kodanikuna; toetab oma käitumisega ühiskonna, kultuuri ja looduskeskkonna jätkusuutlikku arengut ning kavandab teadlikult oma tulevikku;
3. austab enda ja teiste inimväärikust, suhtub eelarvamusteta ja lugupidavalt kõigisse inimestesse ning arvestab nende erivajadusi;
4. mõistab ja austab oma ja teiste rahvaste kultuuri väärtuslikkust, erinevaid maailmavaatelisi tõekspidamisi (v.a inimsusevastased) ning saab aru kultuuride dialoogi tähendusest ja vajalikkusest;
5. märkab, uurib ning seostab ühiskonnas toimuvaid protsesse ja arengut ning aitab võimaluste piires probleemidele lahendusi leida;
6. omandab majandusliku mõtlemise alused ning oskuse toimida turumajanduse tingimustes;
7. põhjendab ning kaitseb oma seisukohti ja valikuid argumenteeritult ning suudab osaleda arutelus ja väitluses; oskab eristada emotsionaalseid ja poliitiliselt kallutatud hinnanguid objektiivsest tõest; austab igat õigust isiklikule arvamusel ja sõnavabadusele;

- hangib eesmärgipäraselt ühiskonnaalast teavet erinevatest allikatest, suudab seda tõlgendada, üldistada, kriitiliselt hinnata, talletada ja edastada, järgides seejuures autoriõigust;
- valib sobivad ja loovad meetodid, et teostada ideid, mis toetuvad olukorra, enda suutlikkuse ja ressursside adekvaatsele hindamisele ja tegevuse tulemuste prognoosile ning on kooskõlas püstitatud eesmärkidega.

Läbivad teemad ja ainetevaheline lõimimine

Ühiskonnaõpetuses lõimuvad teiste sotsiaalinete teadmised, oskused ja väärtushinnangud ning eelmistes kooliastmetes õpitu, ühtlasi süvenevad varem omandatud teadmised ühiskonnast teooria ja praktilise tegevuse kaudu.

Läbivad teemad:

- väärtused ja kõlblus;
- kultuuriline identiteet;
- kodanikualgatus ja ettevõtlikkus;
- teabekeskond;
- tehnoloogia ja innovatsioon.

Õpitavat käsitletakse selliselt, et ühelt poolt omandaksid õpilased tervikpildi vastastikku seotud sootsiumist, kuid teiselt poolt oskaksid alati hinnata oma positsiooni ja valikuid sotsiaalsest kontekstist tulenevalt. Ühiskonnaõpetus on tihedalt seotud ajaloo, geograafia, bioloogia ja inimeseõpetusega. Nii käsitletakse geograafias põhjalikumalt rahvastiku-, linnastumis- ja maailmamajandusprobleeme ning nende seoseid üleilmastumisega. Samal ajal süvendab ühiskonnaõpetus õpilaste teadmisi riigist, mis on saadud ajalooõpetuse kaudu. Õiguse, riigikaitse, filosoofia ja usundiõpetuse valikkursused avardavad veelgi õpilaste teadmisi oma ja teistest kultuuridest ning ühiskonnast, toovad enam sisse mitmekultuurilisuse ja globaliseerumise dimensiooni, et luua seoseid ning märgata sarnast ja erinevat.

- eesti keel – meediatekstide kommenteerimine; suuline ja kirjalik suhtlus; viitamisreeglid
- kirjandus – vastavate teemade käsitlemine ilukirjanduses
- ajalugu – kodaniku mõiste läbi ajaloo, võitlus võrdõiguslikkuse eest; äärmuslikud liikumised, riikluse kujunemine ja areng; kodanikuliikumine; inimõiguste ajalooline areng; demokraatia ja diktatuuri võrdlus; erakondade kujunemine ja roll. kaasaegse majandussüsteemi kujunemine;
- võõrkeeled – erinevad meedia vahendid ja reklaam, kultuuriline mitmekesisus.
- psühholoogia – inimestevahelised suhtled; erinevad sotsiaalsed grupid; inimene ja sotsiaalne käitumine; turvalisus ja riskikäitumine; grupikuuluvus; edasiõppimine ja kutsevalik, töökohad
- geograafia – erinevad rassid ja rahvad; rahvastiku ränne ja selle põhjused, rahvastiku paiknemine;
- matemaatika – tulude ja kulude arvutamine, andmete teisendamine. statistilise materjali analüüs;

Digitaalne keskkond: Kogu õppes kasutatakse nüüdisaja tehnoloogilisi vahendeid, sh IKT võimalusi, arvestades kasutatava tarkvara legaalsust, interneti ja IT turvariske ning küberkuritegevust (riigiportaali, e-teenused, omavalitsus- ja riigiasutuste kodulehed,

teabepäring, õigusaktid internetis). Nii omandab õpilane teabe ja tehnoloogia kasutamise oskuse, mille vajadus tänapäeva maailmas pidevalt kasvab.

Õpitulemused gümnaasiumi lõpus

Gümnaasiumi lõpetaja:

1. tunneb nüüdisühiskonna kujunemise põhijooni, struktuuri, valdkondi ja korraldust, mõistab poliitika toimetehhanisme ning oskab ennast ühiskonna arenguga suhestada;
2. tunneb ja väärtustab demokraatia põhimõtteid, inim- ja kodanikuõigusi; oskab kasutada „Eesti Vabariigi põhiseadust”, rahvusvahelisi õigusnorme ja õigusakte; järgib seadusi ning toimib oma õiguste ja kohustuste järgi;
3. iseloomustab riikidevahelise poliitilise, majandusliku ja kultuurilise suhtlemisepõhimõtteid, nüüdismaailma põhiprobleeme ja arengutendentse, tunneb olulisi rahvusvahelisi organisatsioone ning mõistab oma rolli maailmakodanikuna;
4. on omandanud ülevaate nüüdisaegse majanduse toimetehhanismidest, oskab adekvaatselt määrata ja realiseerida oma karjäärivõimalusi ning otsida teavet omale sobivate eneserakendus- ja edasiõppimisvõimaluste leidmise kohta;
5. teab tarbijaõigusi ning oskab lahendada nendega seotud probleeme, käitub teadliku ja vastutustundliku tarbijana, analüüsib oma käitumise tagajärgi ning mõistab üksikisiku rolliglobaalsel tasandil (kliimamuutus, õiglane kaubandus, ületarbimine jms);
6. määratleb end ühiskonnas oma võimalusi arvestades, tuleb toime turumajanduslikus ühiskonnas, osaleb aktiivselt ja vastutustundlikult ühiskonnaelus, sh kodanikualgatusprojektides, kaitseb oma huve ja õigusi, arvestades teiste inimeste õigusi, ning seisab vastu demokraatlike väärtuste eiramisele;
7. seletab ja kasutab kontekstis ühiskonnaõpetuse olulisemaid mõisteid, mõistab õigusteksti ning sotsiaal-majanduslikku teavet; oskab leida vajalikku infot, seda kriitiliselt hinnata, süstematiseerida ja kasutada ning luua uut teavet, väärtustades ja arvestades autoriõiguste kaitset.

1. kursuse „Ühiskond ja selle areng“ sisu

Sotsiaalsed suhted ja institutsioonid: Rahvastiku sotsiaal-majanduslik jaotus ja ühiskonna kihistumine. Ühiskonna sooline ja vanuseline jaotus. Rahvusvähemused, vähemusrahvused. Religioosne mitmekesisus. Haridus sotsiaal-majandusliku staatuse tegurina. Sotsiaalne mobiilsus. Ühiskonna sidusus. Sotsiaalne õiglus. Majanduslik ja sotsiaalne ebavõrdsus. Vaesus. Vaesuse leevendamise meetmed. Normid ja väärtused.

Nüüdisühiskond ja selle kujunemine: Avalik ja erasektor. Kodanikuühiskond. Tööstusühiskond. Postindustriaalne ühiskond. Infoühiskond. Teadmusühiskond. Siirdeühiskond. Heaoluühiskond. Ühiskonna jätkusuutlikkus.

Riik ja riigi vormid: Riigi põhitunnused. Riigi funktsioonid. Riigiorganid. Poliitiline režiim: demokraatia, diktatuur. Autoritaarne ja totalitaarne režiim. Parlamentaarne ja presidentaalne demokraatia. Demokraatia ohud.

Õigusriik ja võimude lahusus: Õigusriigi põhimõtted. Võimude lahusus ja tasakaalustus.

Kõrgem seadusandlik võim. Parlamendi struktuur ja ülesanded. Opositsioon, koalitsioon.

Seadusloome.

Kõrgem täidesaatev võim. Valitsuse moodustamine. Enamus- ja vähemusvalitsus. Valitsuse ülesanded. Riigipea. Riigipea roll parlamentarismi ja presidentialismi korral. Kohtuvõim. Eesti kohtusüsteem. Ombudsman (õigusvahemees), õiguskantsler. Euroopa Kohus. Euroopa Inimõiguste Kohus. Avalik teenistus. Bürokratia. Riigikontroll. Kohalik omavalitsus, selle struktuur ja ülesanded. Keskvõimu ja kohaliku võimu suhe.

Inimõigused: Inim- ja kodanikuõigused. Võrdõiguslikkus. Sotsiaalsed õigused ja sotsiaalne kaitse. Rahvusvahelised ja riigisisised inimõiguste kaitse mehhanismid. Inimõiguste rikkumine. Inimkaubandus. Lapstööjõud.

Poliitilised ideoloogiad: Ideoloogia mõiste ja tähendus riigivalitsemises. Liberalism, konservatism, sotsiaaldemokraatia. Äärmusideoloogiad (natsism, fašism, kommunism, islami fundamentalism).

Valimised: Demokraatlike valimiste põhimõtted. Peamised valimissüsteemid. Valimiskäitumine, valimiste tulemused. Riigikogu. Kohalike omavalitsuste volikogude ja Euroopa Parlamendi valimised Eestis. E-valimised.

Erakonnad ja kodanikuühendused: Huvid, nende realiseerimine ühiskonnas. Erakonnad. Huvigrupid. Kodanikuühiskond, kaasamine.

Euroopa Liidu valitsemiskord ja toimimine: Euroopa Liidu institutsioonid ja nende ülesanded: Euroopa Parlament, Euroopa Liidu Ministrite Nõukogu, Euroopa Komisjon, Euroopa Ülemkogu, Euroopa Kohus. Euroopa Liidu poliitikavaldkonnad.

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

1. iseloomustab nüüdisühiskonda, tunneb ühiskonna struktuuri ning toimimispõhimõtteid, ühiskonnaelu valdkondi ja nende omavahelist seotust ning oskab ennast suhestada ühiskonna arenguga;
2. tunneb demokraatia põhimõtteid ja vorme, analüüsib ja väärtustab demokraatia võimalusi (sh kodanikuaktiivsust) ning hindab ohte;
3. iseloomustab nüüdisühiskonna peamisi probleeme Eestis, Euroopas ja maailmas, analüüsib sotsiaalsete pingete ja probleemide tekke põhjusi, kirjeldab sellest tulenevaid ohte ning on valmis oma võimaluste piires lahenduste leidmisele kaasa aitama;
4. teab euroopalikke põhimõtteid sotsiaalkaitse alal ning oskab vajaduse korral otsida abi;
5. on kujundanud oma kodanikupositsiooni Eestis, Euroopa ja globaalses kontekstis ning tunneb kodanikualgatuse võimalusi;
6. tunneb ning järgib inim- ja kodanikuõigusi ning -vabadusi, seisab vastu humanistlike ja demokraatlike väärtuste eiramisele ning tunneb kodanikuvastutust;
7. oskab koguda sotsiaal-poliitilist ja majanduslikku teavet, sh meediast, seda kriitiliselt hinnata, süstematiseerida ning kasutada;
8. iseloomustab demokraatliku valitsemiskorralduse toimemehhanisme Eestis ja Euroopa Liidus ning valitsemises osalemise võimalusi;
9. iseloomustab poliitilisi ideoloogiaid ja kujundab oma põhjendatud eelistused;

10. tunneb Eesti ja Euroopa Parlamendi valimissüsteemi ning mõistab oma kohustust valijana;
11. tunneb, kasutab ning järgib „Eesti Vabariigi põhiseadust” ja teisi õigusakte ning oskab seaduslike vahenditega kaitsta oma huve ja õigusi;
12. suhtleb vajaduse korral riigi- ja kohalike asutustega ning vormistab nõuetekohaseid dokumente;
13. on kursis ühiskondlik-poliitiliste sündmustega, mõistab tänapäeva ühiskonna probleeme ning pakub võimaluse korral lahendusi;
14. seletab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid *nüüdisühiskond, tööstusühiskond, postindustriaalne ühiskond, infoühiskond, teadmusühiskond, heaoluühiskond, siirdeühiskond, demokraatia, ühiskonna jätkusuutlikkus, kodanikuühiskond, avalik, äri- ja mittetulundussektor, otsene ja esindusdemokraatia, huvirühm, mittetulundusühing, sotsiaalne mobiilsus, inim- ja kodanikuõigused, intellektuaalomand, pluralism, sotsiaalne turvalisus, sotsiaalkindlustus, sotsiaalabi, ühishüved, riik, monarhia, vabariik, unitaarriik, föderatsioon, konföderatsioon, parlamentarism, presidentialism, kodakondsus, demokraatia, diktatuur, avalik haldus, bürokraatia, korruptsioon, ideoloogia, liberalism, konservatism, sotsiaaldemokraatia, erakond, vasakpoolsus, parempoolsus, tsentrism, õigusvahemees (ombudsman), õiguskantsler, riigikontroll, majoritaarne ja proportsionaalne valimissüsteem, e-valimised, õigusriik, seadusandlik võim, opositsioon, koalitsioon, fraktsioon, täidesaatev võim, koalitsioonivalitsus, enamuse- ja vähemusevalitsus, kohtuvõim, riigipea, põhiseaduslikkuse järelevalve, regionaalpoliitika, kohalik võim, Euroopa Liit, Euroopa Parlament, Euroopa Liidu Ministrite Nõukogu, Euroopa Komisjon, Euroopa Ülemkogu, Euroopa Kohus, Euroopa Nõukogu, Euroopa Inimõiguste Kohus.*

2. kursuse „Ühiskonna majandamine“ sisu

Riik ja majandus: Ühiskonna majandusressursid ehk tootmistegurid. Ettevõtlikkus. Majandussüsteemid. Majanduse sektorid, nende arengutrendid. Ettevõtlikkus. Riigi roll majanduse korraldamises. Euroopa Liidu roll Eesti majanduses. Euro. Majandusarengu tsüklilisus. Väliskaubanduse piirangud. Makromajanduslikud põhinäitajad: sisemajanduse kogutoodang, eelarvetasakaal, inflatsioon, tarbijahinnaindeks. Impordi-eksporti tasakaal. Riigi välisvõlg. Fiskaalpoliitika. Riigieelarve. Maksukoormus. Maksud.

Tööturg ja hõive: Töötajad ja mitteaktiivne rahvastik. Tööturg. Rollid tööturul. Tööhõive. Tööpuudus, töötajapuudus. Hõivepoliitika Eestis ja Euroopa Liidus. Aktiivsed ja passiivsed tööturumeetmed. Tööränne. Ettevõtlikust, töösuhteid ja intellektuaalse omandi kaitset reguleerivad olulisemad õigusaktid.

Tarbimine ja investeerimine: Üksikisik turumajanduskeskkonnas. Vajadused, võimalused ja tarbimiskäitumine. Ostukorv. Laenu, laenu riskid. Tarbijakaitse. Investeerimine, aktsiad. Pensionifondid.

Nüüdisaja maailma mitmekesisus ja rahvusvaheline suhtlemine: Maailma rassiline, rahvuslik ja religioosne mitmekesisus. Maailma arengu ebaühtlus. Rahvusvahelise suhtlemise põhimõtted ja viisid. Vastuolud tänapäeva maailmas. Riikidevaheline koostöö, vastuolude ületamise võimalused. Rahvusvaheline julgeolek ja koostööorganisatsioonid: G7, OECD, Euroopa Nõukogu, NATO, ÜRO. Üleilmastumine. Globaalprobleemid, lahenduste otsingud.

Humanitaarõiguse põhimõtted ja olemus; rahvusvahelise humanitaarõiguse rikkumise juhtumid. Lapssõdurid. Illegaalne immigratsioon ja põgenikud.

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

1. on omandanud ülevaate nüüdisaegse majanduse toimimisest ja erinevatest majandussüsteemidest;
2. iseloomustab riikide majandusliku suhtlemise põhimõtteid;
3. väärtustab säästva majanduse põhimõtteid;
4. tunneb tarbija ning ettevõtja rolli ühiskonnas, mõistab nende ühis- ja vastandlikke huve;
5. tunneb maksupoliitikat, selle mõju üksikisikule ja ühiskonnale, väärtustab maksude maksmist kui kodaniku ja ettevõtja panust ühiskonna heaolusse;
6. teab oma võimalusi ja oskab käituda tööturul; mõistab elukestva õppe olemust ja vajadust;
7. oskab leida majandusalast teavet, kasutada selle töötlemiseks asjakohaseid statistilisi meetodeid ning esitada tulemusi suuliselt, visuaalselt ja kirjalikult;
8. tunneb töösuhteid, ettevõtlust ning intellektuaalse omandi kaitset reguleerivaid olulisemaid õigusakte;
9. teab tähtsamaid globaalprobleeme ja tunneb kaasvastutust nende lahendamise eest;
10. iseloomustab nüüdismaailma põhiprobleeme ja arengutendentse; osaleb ühiskonna arengu aruteludes ning mõistab rahvusvaheliste kodanikualgatusprojektide tähtsust probleemidele osutamisel ja nende lahendamisel;
11. analüüsib poliitiliste konfliktide põhjusi ja tagajärgi ning pakub konfliktide ületamiseks argumenteeritud lahendusi;
12. kasutab infotehnoloogiavahendeid infot otsides, tõlgendades ja vahendades, arvestades ning väärtustades autoriõiguste kaitset;
13. tunneb humanitaarõiguse norme, nendest tulenevaid piiranguid ja kaitset; austab elu ja inimväärikust.
14. teab ja kasutab kontekstis mõisteid *majandusressurs, turumajandus, segamajandus, makromajanduspoliitika, fiskaalpoliitika, rahapoliitika, SKT, inflatsioon, tarbijahinnaindeks, import, eksport, proportsionaalne ja progressiivne tulumaksusüsteem, otsene ja kaudne maks, sotsiaalkindlustusmaks, töötuskindlustusmaks, brutopalk, netopalk, varimajandus, ümbrikupalk, tööturg, tööhõive, tööpuudus, tööjõupuudus, aktiivsed ja passiivsed tööturumeetmed, heitunu, innovatsioon, autoriõigus, indikatiivne ostukorv, tarbijakaitse, tööandja, töövõtja, toll, Euroopa ühisturg, euro.*

Hindamine

Hinnatakse ainekavas toodud õpitulemuste saavutatust: nii õpilase teadmisi ja nende rakendamise oskust kui ka üldpädevuste saavutatust, sh õpioskusi suuliste vastuste (esituste), kirjalike ja/või praktiliste tööde ning praktiliste tegevuste alusel. Kirjalikke ülesandeid hinnates arvestatakse eelkõige töö sisu, kuid parandatakse ka õigekirjavead, mida hindamisel ei arvestata. Aineteadmiste ja -oskuste kõrval antakse hinnanguid ka väärtuselistes ning hoiakulistes küsimustes. Väärtuste ja hoiakute hindamist võimaldavad rollimängud, juhtumianalüüsid ning rühmatöö. Hinnatakse arutlusoskust, teksti mõistmist, tööd erinevate allikatega (pildid, skeemid, tabelid, tekstid jms). Praktiliste tööde puhul ei hinnata mitte ainult

tulemust, vaid ka protsessi käiku. Õpilase hoiakuid ja väärtusi saab mõõta vaatluse, õpilase antud hinnangute ja otsustuste ning juhtumianalüüsi alusel. Veel hinnatakse õpilaste probleemide nägemise ja analüüsi oskust.

Õpitulemusi hinnatakse sõnaliste hinnangute ja numbriliste hinnetega.

Kasutatav õppevara

Olenko,K. Toots,A. Ühiskonnaõpetus. Gümnaasiumiõpik. Koolibri 2005

Raudla,H. Ühiskonnaõpetus gümnaasiumile. I osa.Avita 2013

Raudla,H;Palk,P.;Viik,T. Ühiskonnaõpetus gümnaasiumile. II osa.Avita 2012

- Eesti Vabariigi poliitiline kaart;
- Euroopa poliitiline kaart;
- Eesti Vabariigi põhiseadus (iga õpilase jaoks);
- ÜRO inimõiguste ülddeklaratsioon (soovitavalt 2-3 õpilase peale üks eksemplar);
- ÜRO lapse õiguste konventsioon (soovitavalt 2-3 õpilase peale üks eksemplar);
- õppeotstarbelised DVD-d, CD-d;

Kodaniku käsiraamatud – <http://www.meis.ee/est/raamatukogu/?ID=109&view=view>, „Inimene ja ühiskond: Ühiskonnaõpetuse õppematerjal” 2006. Suvekooli materjalid: Ühiskonnaõpetuse õpetajate suvekool, Narva-Jõesuu, 26.-29. juuni 2007. <http://www.maailmakool.ee>

<http://www.history.ee/ono/>

<http://www.ngo.ee/>

<http://www.nip.ee/>

<http://www.eesti.ee>

<http://www.minuraha.ee>

<http://www.rajaleidja.ee/>

<http://www.tarbijakaitse.ee/>,

Riigiasutuste kodulehed (N: Haridus- ja Teadusministeerium <http://www.hm.ee/>, Riigikogu <http://www.riigikogu.ee/>, president [http://www.president.ee/et/ jne](http://www.president.ee/et/jne)).